توڪل ۽ قناعت

هفتيوار سنتن ڀري اجتماع ۾ ٿيڻ وارو سُنّتن ڀريو بيان

(اسلامي ڀينرن جي لاءِ)

17-Aug-2017

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ وَالصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى سَيِّدِ الْمُرْسَلِيْنَ

اَمَّا بَعْدُ فَاَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ ؕ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ؕ

توڪل ۽ قناعت

اَلصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُوْلَ الله وَعَلٰى اٰلِكَ وَاَصْحٰبِكَ يَا حَبِيْبَ الله

اَلصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا نَبِيَّ الله وَعَلٰى اٰلِكَ وَاَصْحٰبِكَ يَا نُوْرَ الله

دُرود شريف جي فضيلت

رَحْمَةٌ لِّلْعٰلَمِين، جنابِ صادق و امين صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ جو فرمانِ دلنشين آهي: مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ وَحَمِدَ الرَّبَّ يعني جنهن قرآنِ پاڪ جي تلاوت ڪئي ۽ رَبّ عَزَّوَجَلَّ جي حمد بيان ڪئي، وَصَلّٰى عَلَى النَّبِی وَاسْتَغْفَرَ رَبَّه ۽ پوءِ نبي ڪريم صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ تي دُرود شريف پڙهي پنهنجي رب عَزَّوَجَلَّ کان بخشش گهرايائين، فَقَدْ طَلَبَ الْخَيْرَ مَكَانَه، تہ يقيناً ان ڀلائي کي پنهنجي هنڌان تلاش ڪري ورتو. (تفسير درمنثورج :٨ ص :٦٩٨بيروت)

اُن پر دُرود جن کو کس نہ بے کساں کہیں اُن پر سَلام جن کو خبَر بے خبَر کی ہے

مختصر وضاحت: يعني اسان پنهنجي ان پياري پياري آقا صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ تي دُرود موڪليون ٿا جيڪي هر بي سهاري جو سهارو ۽ آسرو آهن ۽ اسان پنهنجي ان پياري پياري آقا صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ تي سلام موڪليون ٿا جيڪي اسان غافلن جي سار سنڀار لهن ٿا.

صَلُّوْا عَلَى الْحَبِيْب! صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلٰى مُحَمَّد

www.dawateislami.net

پياريون پياريون اسلامي ڀينرون! ثواب حاصل ڪرڻ خاطر بيان ٻڌڻ کان پهريان سنيون سنيون نِيّتون ڪري ونون ٿيون. **فرمانِ مصطفيٰ** صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیۡہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّمَ: ”نِیَّۃُ الْمُؤْمِنِ خَیْرٌ مِّنْ عَمَلِہٖ“ **يعني مسلمان جي نِيّت ان جي عمل کان بهتر آهي.**

(المعجم الكبير،سهل بن الساعدي...الخ ج 6، ص 185، الحديث: 5942)

ٻہ مدني گُل: (1) بغير سٺي نيّت جي ڪنهن بہ نيڪ عمل جو ثواب ناهي ملندو. (2) جيتريون سنيون نِيّتون وڌيڪ، اوترو ثواب بہ وڌيڪ.

بيان ٻڌڻ جون نِيّتون

❁ نگاهون جهڪائي پوري توجهہ سان بيان ٻڌندَس ❁ ٽيڪ لڳائي ويهڻ بدران علمِ دين جي تعظيم خاطر جيترو ٿي سگهيو ٻئي گوڏا وچائي ويهندَس ❁ ضرورت پوڻ تي ٻين جي لاءِ سِرڪي ڪري ٻين اسلامي ڀينرن جي لاءِ جاءِ ڪشاده ڪندَس ❁ ڌِڪو وغيره لڳو تہ صبر ڪندس، گهوري ڏسڻ جهڻڪڻ ۽ اُلجهڻ کان بچندَس ❁ صَلُّوا عَلَي الحَبِيب! اُذكُرُوالله , تُوبُوا اِلَي الله! وغيره ٻڌي ثواب ڪمائڻ ۽ صدا لڳائڻ وارن جي دِل جوئيءَ جي لاءِ پست آواز سان جواب ڏيندَس ❁ اجتماع کان پوءِ پاڻ اڳتي وڌي سلام، مصافحو ۽ انفرادي ڪوشش ڪندَس. دورانِ بيان موبائل جي غير ضروري استعمال کان بچندَس، نہ بيان ريڪارڊ ڪندَس نہ ئي ڪنهن قسم جو آواز (ڇو تہ ان جي اجازت ناهي)

جيڪو ڪجهہ ٻڌندَس ان کي ٻڌي ڪري سمجهي ڪري ان تي عمل ڪرڻ کان پوءِ مان ٻين تائين پهچائي ڪري نيڪي جي دعوت عام ڪرڻ جي سعادت حاصل ڪندَس.

صَلُّوْا عَلَی الْحَبِیب! صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلٰی مُحَمَّد

www.dawateislami.net

روزي جووسيلو:

منقول آهي تہ مسجِدُ الحَرام شريف (مڪہ مڪرمہ) ۾ هڪ عابِد (عبادت گذار شخص) سڄي رات عبادت ۾ مشغول(مِصروف) رهندو هو، ڏينهن جو روزو رکندو هو، روزانو شام جو هڪ شخص ان کي 2 مانيون ڏئي ويندو هو، هو ان سان اِفطار ڪندو هو ۽ پوءِ ٻي ڏينهن تائين جي لاءِ عبادت ۾ مشغول ٿي ويندو هو. هڪ ڏينهن ان جي دل ۾ خيال آيو تہ هي ڪهڙو توڪّل آهي جو مان هڪ انسان جي ڏنل ماني تي ڀروسو ڪري وينو آهيان! ۽ مخلوق جي رزّاق عَزَّوَجَلَّ تي ڀروسو ناهي ڪيو، شام جو جڏهن مانيون ڪٽي اچڻ وارو آيو تہ عابِد واپَس موٽائي ڇڏيون. اهڙي طرح 3 ڏينهن گُذاريا. جڏهن بک جو غَلَبو (Domination) ٿيو تہ پنهنجي ربّ عَزَّوَجَلَّ سان فرياد ڪيائين. رات جو خواب ۾ ڏٺائين، تہ هو الله تعاليٰ جي بارگاهہ ۾ حاضر آهي ۽ الله تعاليٰ فرمائي ٿو، مان پنهنجي ٻانهي جي ذَرِيعي جيڪو ڪجهہ موڪليندو هئس تو ان کي ڇو موٽائي ڇڏيو؟ عابِد عرض ڪيائين: مولا! منهنجي دل ۾ خيال آيو تہ تنهنجي سوا ٻئي تي ڀروسو ڪري وينو آهيان. ربّ تعاليٰ فرمايو: هو مانيون ڪير موڪليندو هو؟ عابِد عرض ڪيائين، ياالله! تون ئي موڪلڻ وارو آهين. حڪم ٿيو! هاڻي مان موڪليان تہ واپَس نہ موٽائجان. انهيءَ خواب جي دَوران هي بہ ڏٺو تہ مانيون آڻڻ وارو شخص رَبُّ الْعٰلمين جَلَّ جَلاَ لُہ جي درٻار ۾ حاضِر آهي. الله تعاليٰ ان کان پڇيو: تو هن عابِد کي مانيون ڏيڻ ڇو بند ڪيون ؟ ان عرض ڪيو: اي مالِڪ ۽ مولا! توکي سڀ معلوم آهي. پوءِ پڇيائين: اي ٻانها! اهي مانيون تون ڪنهن کي ڏيندو هئين؟ ان ٻانهي عرض ڪيو: مان تون کي (يعني تنهنجي ئي راهہ ۾ ڏيندو هئس) ارشاد ٿيو: تون پنهنجو عمل جاري رک، منهنجي طرفان تنهنجي لاءِ ان جي عِوَض ۾ جنّت آهي. (رَوض الرِياحين ص١٣٣، ملخصاً)

www.dawateislami.net

پياريون پياريون اسلامي ڀينرون! هن حڪايت مان جتي هي معلوم ٿيو ته الله تعاليٰ جي رِضا جي پيشِ نظر ڪيو ويندڙ صدقو جنت ۾ داخلي جو سبب بڻجي ويندو آهي، اتي هي به معلوم ٿيو ته الله عَزَّ وَجَلَّ جا نيڪ ۽ پرهيزگار ٻانها رب تي توڪُّل (ڀروسي) جي اعليٰ مقام تي فائز هوندا آهن. اهو عبادت گذار شخص سڄي رات عبادت ۾ مصروف رهي ۽ ڏينهن جو روزو رکي ائين رات ڏينهن عبادت ۾ گذاريندو هو، ان کي يقين (Believe) هو ته اها ذات جنهن جي عبادت ۾مان مصروف آهيان، روزي ڏيڻ ۽ پنهنجن ٻانهن جو پيٽ پالڻ، انهيءَ جو ڪم آهي، مان ان جي ڪم ۾ مصروف آهيان ۽ ان جي عبادت ڪري رهيو آهيان ته هو مُسبّبُ الأسباب (يعني اسباب مُهيا ڪرڻ وارو) به منهنجي روزي جا سبب بڻائي ڇڏيندو ۽ ائين ئي ٿيندو آهي، جو روزانو هڪ ٻانهو شام جي وقت اچي ان کي 2 مانيون ڏئي ويندو هو، جنهن سان هو روزو افطار ڪري ٻيهر عبادت لاءِ تيار ٿي ويندو هو.

يقيناً الله تعاليٰ جي ذات تي اهڙي طرح جو توڪُّل ڪرڻ، ان جي محبوب ٻانهن جو طريقو آهي. هن حڪايت مان توڪُّل سان لبريز مدني گل ملڻ سان گڏوگڏ قناعت جي ترغيب به ملي ٿي، غور ڪريو! ته اسان جڏهن رمضان جا فرض روزا رکون ٿا ته افطار ۾ پنهنجي کائڻ جي لاءِ طرح طرح جون عُمده ۽ عاليشان نعمتون گڏ ڪيون ٿا، هڪ پسنديده شيءِ گهٽ ٿي وڃي ته گهروارن کان ناراض ٿيندا آهيون، جڏهن ته الله عَزَّوَجَلَّ جو اهو عبادت گذار ٻانهو روزانو روزو رکندو هو پر افطار ۾ فقط 2 مانين تي ئي گذارو ڪندو هو، هو پنهنجي نفل روزن جي لاءِ اسان جي فرض روزن کان به وڌيڪ عُمده ۽ بهترين افطار جو اهتمام ڪرڻ جي بدران قناعت اِختيار ڪندو هو، ان جي عاليشان قناعت تي ته روزانو 2 ٻن ئي مانين سان افطار ڪندو هو ۽ انهن کي پنهنجي لاءِ

ڪافي سمجهندو هو. اسان کي بہ قناعت (Contentment) جي عادت اپنائڻ گهرجي، اڄ هڪ تعداد رِزق ۾ ڪمي ۽ مال ۾ بي برڪتي جو شڪار نظر ايندي آهي، اهڙن کي گهرجي تہ رِزق ۾ اضافي ۽ برڪت سان گڏوگڏ پنهنجي لاءِ قناعت جي دولت ملڻ جي دُعا بہ ڪن، ڇوتہ قناعت جنهن ٻانهي کي نصيب ٿي وڃي ان کي دُنيا و مافيها (يعني دُنيا ۽ جيڪو ڪجھ ان ۾ آهي، ان) کان بي نياز ڪندي آهي. قناعت ٻانهي کي ٻِي جي دروازي تي جهڪڻ ۽ ڪنهن جي اڳيان هٿ ڏگهيڙڻ کان بچائي صرف رَزّاقِ حقيقي عَزَّ وَجَلَّ تي ڀروسو ڪرڻ سيکاري ٿي. قناعت انسان ۾ خود داري ۽ غيرت پيدا ڪندي آهي جڏهن تہ خواهشن جي پيروي انسان کي غلام بڻائي ڇڏيندي آهي.

ضرورت سے زِیادہ مال و دولت کا نہیں طالب رہے بس آپ کی نظرِ عنایت یارسولَ اللہ!
رہیں سب شاد گھر والے شہا تھوڑی سی روزی پر عطا ہو دولتِ صبر و قناعت یارسولَ اللہ!

صَلُّوْا عَلَی الْحَبِیْب! صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلٰی مُحَمَّد

قناعت ڇا کي چئبو آهي:

قناعت ڇا آهي؟ ان جي وصف بيان ڪندي حضرت علامہ عبدُالمصطفيٰ اعظمي رَحْمَۃُ اللّٰہِ تَعَالٰی عَلَیْہِ فرمائن ٿا: انسان کي جيڪو ڪجھ خدا عَزَّ وَجَلَّ جي طرفان ملي وڃي، ان تي راضي ٿي زندگي گذاريندي، حِرص ۽ لالچ کي ڇڏي ڏيڻ کي ”قناعت“ چيو ويندو آهي. قناعت جي عادت انسان جي لاءِ خدا عَزَّوَجَلَّ جي تمام وڏي نعمت آهي، قناعت پسند انسان سُکون جي دولت سان مالا مال رهندو آهي جڏهن تہ حريص ۽ لالچي انسان هميشہ پريشان رهندو آهي.

(جنتي زيور، ص ١٣٦ملخصاً)

پياريون پياريون اسلامي ڀينرون! يقيناً قناعت اعليٰ ترين انساني صفتن

www.dawateislami.net

مان هڪ وڏي ئي پياري صفت آهي، قناعت ڪرڻ وارو پنهنجي خواهشات کي روڪڻ ۾ ڪامياب ٿي ويندو آهي جڏهن تہ قناعت کان پاسو ڪرڻ وارو نفس جوغلام بڻجي هميشہ هيڏانهن هوڏانهن ڀٽڪندو رهندو آهي. قناعت ڪرڻ واري کي الله تعاليٰ جو شڪر ادا ڪرڻ جي توفيق ملي ٿي جڏهن تہ قناعت کان پاسو ڪرڻ واري جي جيڪڏهن هڪ بہ خواهش پوري نہ ٿئي تہ هو شڪوه شڪايت ڪرڻ لڳندو آهي. قناعت ڪرڻ وارو وڌيڪ جي خواهش جي بدران صبر جي دامن ۾ پناه وٺندو آهي. قناعت انسان جي اعلي همت، وڏي سوچ ، بُزرگي، تقويٰ ۽ صبر جي نشاني بڻجندي آهي،جڏهن تہ خواهشن جي پيروي انسان جي نَفْس پرستي، حرص، بُخل ۽ اِنفاق فِي سَبِيلِ الله کان دُوري جو سبب بڻجندي آهي. قناعت جي اَهميت ڄاڻڻ جي لاءِ ايترو ڪافي آهي تہ الله عَزَّ وَجَلَّ پنهنجي نيڪ ۽ مُقرَّب ٻانهن کي اها پاڪيزه خَصْلت (Habit) ۽ عادت عطا فرمائي ٿو. تمام انبياءِ ڪرام عَلَيهِمُ السَّلَام صحابہ ڪرام عَلَيهِمُ الرِّضْوَان ۽ اولياءِ عظام رَحِمَهُمُ الله السَّلَام جون مبارڪ زِندگيون، قناعت جا مدني گل چُونڊڻ جي لاءِ اسان جي لاءِ بهترين نمونو آهن .

مُصطفٰي جانِ رحمت صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ جي قناعت تي لکين سلام!

اسان جي پياري آقا، ڪائنات جي والي، ٻنهي جهانن جي داتا صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ جي سڄي زندگي صبر ۽ قناعت سان ڀريل آهي. پاڻ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ جي حياتِ طيبہ ۾ ڪٿي بہ آرام، عيش ۽ راحت جو سامان نظر نٿو اچي ۽ نہ ڪڏهن پاڻ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ هنن شين جي حُصُول جي ڪوشش ڪئي، پاڻ سڳورن صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ کي مالِ غنيمت تي مُشتمل وڏا وڏا خزانا ملندا هئا، پر پاڻ اهي تمام مسلمانن ۾ ورهائي ڇڏيندا هئا، صحابي رسول، حضرت سَيدُنا ابُو هريره رَضِيَ اللهُ تَعَالٰى عَنْهُ کان روايت آهي تہ نبي اڪرم صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ جي گهر

www.dawateislami.net

وارن 3 ڏينهن تائين ڪڏهن به پيٽ ڀري ڪاڌو نه ڪاڌو، ايسيتائين جو پاڻ سڳورا صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ هن دنيا مان تشريف ڪٺي ويا.

(بخاري، ڪتاب الاطعمه ، باب وقول الله تعالي :ڪلوا---الخ،ج۳/۵۲۰،حديث: ۵۳۷۴)

سيدي اعليٰ حضرت رَحْمَةُ اللّٰهِ تَعَالٰى عَلَيْه **قناعتِ مُصطفيٰ** ڪي عقيدت جو نذرانو پيش ڪندي عرض ڪن ٿا:

ڪُل جہاں مِلک اور جَو کی روٹی غذا
اُس شِکم کی قَناعت پہ لاکھوں سلام

مختصر وضاحت: سڄي جهان جي ملڪيت ۽ اختيار جن جي وس ۾ آهي ان جي غذا جي سادگي جو هي عالم هو جو جَوءِ جي ماني تي گُذارو ڪندا هئا، سندن پيٽ مبارڪ جي قناعت تي لکين سلام.

صَلُّوْا عَلَى الْحَبِيْب! صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلٰى مُحَمَّد

ٻنهي جهانن جا سردار هئڻ باوجود پاڻ سڳورا صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ تڏي تي آرام ڪندا هئا، سرِ انور رکڻ جي لاءِ ڪجور جي کل سان ڀريل چمڙي جو وهاڻو استعمال ڪندا هئا. (المواهب اللدنيه مع شرح الزرقاني، تڪميل،ج۵،ص:۹٦، ملخصاً) ڪڏهن به لذيذ ۽ پُرتڪلف کاڌن جي خواهش ئي نه فرمائي. ايسيتائين جو ڪڏهن به پاڻ چپاتي (هلڪي ماني) نه کاڌي، جَوئن جون ٿلهيون مانيون اڪثر غذا ۾ استعمال ڪندا هئا. (سيرتِ مُصْطفےٰ،ص:۵۸۵، ۵۸٦ملخصاً)

صدرُ الْاَفاضِل حضرتِ عَلامه سيد محمّد نعيمُ الدّين مُراد آبادي رَحْمَةُ اللّٰهِ تَعَالٰى عَلَيْه فرمائن ٿا: حُضُور سيدِ عالَم صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ جي وفاتِ ظاهري تائين حُضُور جا اهلِ بَيتِ اَطهار عَلَيهِمُ الرِّضْوَان ڪڏهن جَوءِ جي ماني به 2 ڏينهن برابر نه کاڌي. اهو

www.dawateislami.net

ٻه حديث ۾ آهي ته سڄو سڄو مهينو گذري ويندو هو، دَولت سَراءِ اَقدس(يعني مڪانِ عالي شان) ۾ (چُلهه ۾) باهه نه ٻرندي هئي، ڪجهه ڪجورن ۽ پاڻي تي گُذارو ڪيو ويندو هو. حضرتِ سيدُنا عمر فاروقِ اعظم رَضِیَ اللهُ تَعَالٰی عَنْهُ ڪان روايت آهي، پاڻ فرمائن ٿا ته (اي انسانو!) مان چاهيان هان ته توهان ڪان سٺو کاڌو کاوان هان ۽ توهان ڪان بهتر لباس (Dress) پايان هان، پر مان پنهنجو عيش ۽ راحت پنهنجي آخِرت جي لاءِ باقي رکڻ چاهيان ٿو. (خَزائِنُ العِرفان، ص:۹۲۸،ازفيضان سنّت،ص٦٤٦)

کھانا تو دیکھو جَو کی روٹی ‌ ‌ ‌ بے چھنا آٹا روٹی بھی موٹی
وہ بھی شکم بھر روز نہ کھانا ‌ ‌ ‌ صَلَّی اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم
کون و مکاں کے آقا ہو کر ‌ ‌ ‌ دونوں جہاں کے داتا ہو کر
ہیں فاقے سے شاہِ دو عالم ‌ ‌ ‌ صَلَّی اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم
قبضے میں جس کے ساری خدائی ‌ ‌ ‌ اُس کا بچھونا ایک چٹائی
نظروں میں کتنی ہیچ ہے دُنیا ‌ ‌ ‌ صَلَّی اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم

صَلُّوا عَلَى الْحَبِيب! ‌ ‌ ‌ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلٰى مُحَمَّد

پياريون پياريون اسلامي ڀينرون! اسان جي پياري آقا، حبيبِ ڪبريا، مڪي مدني مُصطَفٰي صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ ٻنهي جهانن جي خزانن جا مالڪ ٿي ڪري ٻه قناعت سان ڀرپور زندگي گذاري، اسان کي ٻه گهرجي ته اسان ٻه پنهنجي مڪي آقا، مدني داتا صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ جي نقشِ قدم تي هلون، سندن پيروي ڪريون ۽ قناعت ڪرڻ وارا بڻجون. قناعت جا ڪيئي دُنيوي ۽ اُخروي فائدا آهن، اچو! ان مان ڪجهه ٻڌون ٿا:

www.dawateislami.net

قناعت جا فائدا ۽ خواهشن جي پيروي جا نقصان:

1) قناعت دل مان دنيا جي مَحَبَّت ختم ڪندي آهي جڏهن تہ خواهشن جي پيروي ڪرڻ وارو، دُنيا جي مَحَبَّت ۾ گرفتار ٿيندو ويندو آهي ۽ هڪ وقت ايندو آهي جو دنيا کي ئي سڀ ڪجھ سمجهي ويهندو آهي، جيڪو دِين جي لاءِ زهرِ قاتل آهي.

2) قناعت ڪرڻ وارو اَسباب کان وڌيڪ خالقِ اسباب عَزَّوَجَلَّ تي نظر رکي ٿو، اهڙي طرح هو ٻين جي مُحتاجيءَ کان بچي ويندو آهي. جڏهن تہ قَناعت کان خالي شخص اسباب تي نظرون ڄمائي ان کي سڀ ڪجھ سمجهندو آهي، اهڙي طرح هو ماڻهن کان اُميدون رکندو آهي ۽ انهن کان توقعات وابستہ ڪندو آهي.

3) قناعت انسان کي خواهشن جو پيروڪار بڻجڻ کان بچائيندي آهي ۽ ان جي برڪت سان زندگي سُڪون ۽ اطمينان (Satisfaction) سان گذرندي آهي جڏهن تہ خواهشن جي پيروي بي سڪوني ۽ ذهني دٻاؤ جو سبب ٿيندي آهي.

4) قناعت کان حِرص ۽ لالچ ۽ بُخل جهڙيون بُريون عادتون ختم ٿينديون آهن، الله عَزَّوَجَلَّ جي رِضا تي راضي رهڻ، راهِ خُدا ۾ خرچ ڪرڻ جو جذبو پيدا ڪرڻ ۾ قناعت گھڻي مؤثر آهي. جڏهن تہ قناعت کان خالي شخص ۾ حِرص ۽ بُخل جهڙيون بُريون عادتون پيدا ٿي سگهن ٿيون، ۽ اهڙو شخص ڪنهن خواهش جي پورو نہ ٿيڻ تي مَعَاذَ الله عَزَّوَجَلَّ الله عَزَّوَجَلَّ جي عطا تي اعتراض ڪرڻ لڳي ٿو.

5) سڀ کان وڏيڪ قناعت جو فائدو هي آهي تہ ان سان الله عَزَّ وَجَلَّ ۽ ان جي رسول صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ جي رِضا حاصل ٿيندي آهي.فرمانِ مُصطفيٰ صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ آهي: ان شخص جي لاءِ خوشخبري آهي، جيڪو اسلام جي هدايت ماڻي ۽ ان جي روزي ضرورت مطابق هجي ۽ هو ان تي قناعت ڪري.

(ترمذي، ڪتاب الزهد،باب ماجاء في الكفاف والصبر عليه،ج۴،ص۱۵٦، حديث: ۲۳۵۵)

رہیں سب شاد گھر والے شَہا تھوڑی سی روزی پر
عَطا ہو دَولتِ صَبر و قناعت یارَسُولَ اللہ

صَلُّوْا عَلَى الْحَبِيب! صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلٰى مُحَمَّد

قناعت توڪُّل جو ذريعو آهي!

پياريون پياريون اسلامي ڀينرون! قناعت جيان توڪُّل بہ انهن صفتن مان آهي، جيڪا انسان جي اخلاق کي بهترين بڻائي ٿي. قناعت ۽ توڪُّل جو پاڻ ۾ گهرو تعلُّق (Connection) آهي. قناعت توڪُّل جي ڏاڪڻ آهي، قناعت انسان کي توڪُّل تي اُڀاري ٿي ۽ انسان گهٽ مال تي گذارو ڪندي ربّ ڪريم عَزَّ وَجَلَّ تي ڀروسو ڪري ٿو. الله عَزَّ وَجَلَّ تي توڪُّل ايمان جي واجبن ۽ فرضن مان هڪ اهم فريضو آهي، اعليٰ حضرت، امام اهلسنَّت مولانا شاهه امام احمد رضاخان رَحْمَةُ اللهِ تَعَالٰى عَلَيْه فرمائن ٿا: الله عَزَّ وَجَلَّ تي توڪُّل ڪرڻ فرضِ عين آهي. (فضائلِ دعا،ص:۲۸۷) جنهن جي دل ۾ توڪُّل جو نور ناهي ان جو ايمان ڪامل ناهي ۽ ان جي دل اندهير نگري جي سوا ڪجھ ناهي. توڪُّل ايمان جو روح آهي. توڪُّل اهڙو عمل آهي، جيڪو انسان کي الله عَزَّوَجَلَّ جي قريب ۽ ماڻهن کان

www.dawateislami.net

پري ڪندو آهي. مشڪلات ۽ پريشانين ۾ توڪُّل ئي ٻانهي کي اِسْتِقامت سان انهن جي مُقابلي جي قُوّت (Power) ڏيندو آهي. مُصيبتن ۾ توڪُّل ئي انسان جون اُميدون بيدار ڪرڻ جو سبب ٿيندو آهي.

توڪُّل جي معنٰي ۽ مفهوم:

دعوتِ اسلامي جي اِشاعتي اداري مڪتبةُ المدينہ جي شايع ٿيل تفسير ”صِراطُ الجنان“ جلد 3 صفحي 520 تي آهي: حضرت سَيِدُنا امام فخرُ الدّين رازي رَحْمَةُ اللهِ تَعَالٰی عَلَيْه فرمائن ٿا:” توڪُّل جي هي معني ناهي تہ انسان پنهنجو پاڻ کي ۽ پنهنجي ڪوشش کي بيڪار ۽ فُضول سمجهي ڇڏي ڏي، جيئن تہ بعض جاهل چون ٿا بلڪ توڪُّل هي آهي تہ انسان ظاهري اسباب کي اختيار ڪري پر دل سان انهن سببن تي ڀروسو نہ ڪري بلڪ الله تعاليٰ جي مدد ان جي تائيد ۽ ان جي حمايت تي ڀروسو ڪري. (تفسير ڪبير، آل عمران، تحت الآية: ١٥٩، ٣/٤١٠) هن ڳالھ جي تائيد هن حديث پاڪ مان بہ ٿئي ٿي:

حضرت سيدنا انس رَضِیَ اللهُ تَعَالٰی عَنْه فرمائن ٿا: ”هڪ شخص عرض ڪيو: يا رَسُولُ الله! صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ ، مان پنهنجي اُٺ کي ٻڌي توڪُّل ڪيان يا ان کي کليو ڇڏي توڪُّل ڪيان؟ ارشاد فرمايائون: توهان ان کي ٻڌي پوءِ توڪُّل ڪريو. (ترمذي، ڪتاب صفة يوم القيامة، ٤/٢٣٢، الحديث: ٢٥٢٥) يعني توڪُّل ان شيءِ جو نالو آهي تہ ڪنهن بہ ڪم جي ڪرڻ ۾ اسباب سنتِ مُصطفيٰ سمجهي اختيار ڪيا وڃن، ان کان پوءِ نتيجو الله ربُّ العزت عَزَّ وَجَلَّ تي ڇڏڻ گهرجي. اعليٰ حضرت ، امام اهلسنّت امام احمد رضا خان رَحْمَةُ اللهِ تَعَالٰی عَلَيْه فرمائن ٿا: توڪُّل ترڪ اَسباب جو نالو ناهي بلڪ اسباب تي اِعتماد جو ترڪ توڪُّل آهي. (فتاويٰ رضويه،٢٤/٣٧٩، ملخصاً) يعني اسباب کي ڇڏي ڏيڻ توڪُّل ناهي بلڪ اَسباب تي اِعتماد نہ ڪرڻ ۽ ربّ تعاليٰ جي ذات تي اعتماد ڪرڻ جو نالو توڪُّل آهي.

www.dawateislami.net

ماڻهن جي ذريعي رِزق پهچائڻ الله عَزَّوَجَلَّ کي پسند آهي!

مَروِي آهي ته هڪ زاهد (گهڻو نيڪ ماڻهو) آبادي کي ڇڏي جبل جي دامن ۾ ويهي رهيو ۽ چوڻ لڳو: ”جيسيتائين الله عَزَّوَجَلَّ مون کي منهنجو رِزق نه ڏيندو، مان ڪنهن کان ڪجهه نه گهرندس.“ هڪ هفتو گُذري ويو ۽ رِزق نه آيو، جڏهن مرڻ جي قريب ٿيو ته بارگاه الٰهي ۾ عرض گذار ٿيو: ”اي منهنجا ربّ عَزَّوَجَلَّ! تو مون کي پيدا ڪيو آهي، تنهنڪري منهنجي تقدير ۾ لکيل رِزق مون کي عطا فرماءِ يا منهنجو رُوح قبض فرماءِ.“ غيب مان آواز آيو: ”منهنجي عزّت ۽ جلال جو قسم! مان توکي رزق نه ڏيندس ايسيتائين جو تون آبادي ۾ وڃين ۽ ماڻهن جي وچ ۾ رهين.“ هو نيڪ شخص آبادي ۾ ويو ۽ ويهي رهيو، ڪو ڪاڏو کڻي آيو ۽ ڪو پاڻي کڻي آيو، ان گهڻو ڪاڏو ۽ پيتو پر دل ۾ شڪ (Doubt) پيدا ٿيو ته غيب مان آواز آيو: ”ڇا تو پنهنجي دنياوي زُهد کان منهنجو طريقو بدلڻ چاهين ٿو، ڇا تو کي خبر ناهي ته پنهنجي دستِ قدرت سان ماڻهن کي رِزق ڏيڻ بدران مون کي هي وڌيڪ پسند آهي ته ماڻهن جي هٿن کان ماڻهن تائين رِزق پهچايان.“ (احياء العلوم،۳۲۹/۴)

پياريون پياريون اسلامي ڀينرون! معلوم ٿيو ته رِزق ڪمائڻ جي لاءِ ضروري آهي ته انسان اسباب کي اختيار ڪري، هٿ تي هٿ رکي، اسباب اختيار ڪرڻ کان بي نياز ٿي صرف توڪُّل توڪُّل جي رٽ لڳائڻ توڪُّل نه آهي، اهڙي طرح صرف پنهنجي تدبير کي سڀ ڪجهه سمجهڻ يا صرف اسباب تي ئي ڀروسو ڪري ويهڻ، هي به توڪُّل نه آهي. حقيقي توڪُّل هي آهي ته اسباب اختيار ڪيا وڃن، طاقت برابر ڪوشش ڪئي وڃي ۽ تدبير جي دروازي تي دستڪ ڏنو وڃي ۽ پوءِ انهن سببن تي ڀروسو نه ڪيو وڃي بلڪ

الله سُبۡحَانَه وَتَعَالیٰ جي ذات تي ڀروسو ڪيو وڃي. ڇوته الله عَزَّوَجَلَّ جي عادت آهي ته تمام ڪم ڪنهن نه ڪنهن سبب ذريعي ئي ٿيندا آهن. پيٽ تڏهن ڀربو آهي جڏهن انسان کاڌو کائي ٿو، کاڌو کائڻ کان سواءِ پيٽ نٿو ڀرجي سگهجي، برسات تڏهن ٿيندي جڏهن بادل موجود هوندا،بغير بادلن جي برسات ناهي ٿيندي.

صَلُّوا عَلَی الۡحَبِیب! صَلَّی اللهُ تَعَالیٰ عَلیٰ مُحَمَّد

توڪُل قرآنِ پاڪ جي روشني ۾:

پياريون پياريون اسلامي ڀينرون! الله عَزَّوَجَلَّ جي ذات تي ڪامل ڀروسو ڪرڻ ۽ پنهنجن تمام ڪمن جي انجام کي انهيءَ جي حوالي ڪرڻ هڪ بهترين صفت آهي، الله عَزَّوَجَلَّ جي ذات تي اسان جو اهڙو ڪامل ڀروسو هئڻ گهرجي جو جڏهن به ڪنهن نيڪ ۽ جائز ڪم جو اِرادو يا آغاز ڪريون ته صرف اسباب تي نظر رکڻ جي بدران خالقِ اسباب عَزَّوَجَلَّ جي رحمت تي نظر هئڻ گهرجي ڇوته اسباب ته عارضي ۽ فاني هوندا آهن. جيڪو مسلمان بيمارين، پريشانين، آفتن، بلائن، مصيبتن بلڪ پنهنجي هر مُعاملي ۾ الله عَزَّوَجَلَّ جي ذات تي ڀروسو ڪري ٿو ته ان جا ڀاڳ کلي پوندا آهن ڇوته توڪُّل جي برڪت سان الله تعاليٰ نه صرف ان جو حامي ۽ ناصِر هوندو آهي بلڪ ان جي برڪت سان هو ڪريم رَبّ عَزَّوَجَلَّ ان کي اِنعام و اِڪرام سان به نوازيندو آهي.

الله عَزَّوَجَلَّ(سيپارو 28 سُوۡرَۃُ طَلَاق جي آيت نمبر 3 ۾) ارشاد فرمائي ٿو:

وَ مَنۡ یَّتَوَکَّلۡ عَلَی اللهِ فَهُوَ حَسۡبُهٗ ؕ

ترجمو ڪنز الايمان: ۽ جيڪو الله تي ڀروسو رکي ته اهو اُن کي ڪافي آهي

(پ ۲۸، طلاق:۳)

www.dawateislami.net

۽ (سيپارو 4 سُوره آلِ عمران جي آيت نمبر159 ۾) ارشادِ ربّاني آهي:

اِنَّ اللّٰهَ یُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِیْنَ(۱۵۹) **ترجمو ڪنز الايمان:** بيشڪ توڪل وارا الله کي پيارا آهِن.

"اِحياءُ العلوم" ۾ حُجَّةُ الاِسلام حضرت سيدُنا امام محمد غزالي رَحۡمَةُ اللهِ تَعَالٰی عَلَيۡه هنن مُبارڪ آيتن کان پوءِ فرمائن ٿا: اهو مقام ڪيترو عظيم آهي، جنهن تي فائز شخص کي الله تعاليٰ جي مَحبَّت حاصل ٿئي ۽ ان کي الله تعاليٰ جي طرفان ڪفايت جي ضَمانت بہ حاصل هجي، تہ جنهن شخص جي لاءِ الله تعاليٰ ڪفايت فرمائي، ان کان مَحبَّت ڪري ۽ ان جي رعايت فرمائي، ان تمام وڏي ڪاميابي (Success) حاصل ڪئي ڇوتہ جيڪو محبوب هوندو آهي ان کي نہ ئي عذاب ٿيندو آهي، نہ دُوري ٿيندي آهي ۽ نہ ئي هو پردي ۾ هوندو آهي. (احياء العلوم، ۳۰۰/۴)

قرآنِ ڪريم ۾ هڪ ٻي هنڌ تي توڪُّل ڪرڻ وارن کي مومنِ ڪامل چيو ويو آهي. جيئن الله عَزَّوَجَلَّ سيپارو 9 سُوۡرَةُ الۡاَنۡفَال آيت نمبر 2 ۾ ارشاد فرمائي ٿو:

وَ اِذَا تُلِیَتْ عَلَیْهِمْ اٰیٰتُهٗ زَادَتْهُمْ اِیْمَانًا وَّ عَلٰى رَبِّهِمْ یَتَوَكَّلُوْنَ(۲)

ترجمو ڪنز الايمان: اِيمان وارا اُهي آهِن جو جڏهن الله کي ياد ڪيو وڃي اُنهن جُون دليُون ڊِڄي وڃن ۽ جڏهن اُنهن تي اُن جُون آيتُون پڙهيُون وڃن تہ اُنهن جو اِيمان وڌِيڪ ٿئي ۽ پنهنجي رب ئِي تي ڀروسو ڪن.

پياريون پياريون اسلامي ڀينرون! غور ڪريو! هن آيتِ ڪريمہ ۾ ايمان ۾ سچي ۽ ڪامل ماڻهن جا 3 وصف بيان ٿيا آهن. (1) جڏهن رَبَّ عَزَّوَجَلَّ کي ياد ڪيو وڃي تہ انهن جون دليون ڊڄي وينديون آهن. (2) الله عَزَّوَجَلَّ جون آيتون ٻڌي انهن جي ايمان ۾ اضافو ٿي ويندو آهي. (3) اهي پنهنجي رَبّ عَزَّوَجَلَّ تي ئي ڀروسو ڪن ٿا. (صراط الجنان،۵۱۹/۳،ملتقطاً)

www.dawateislami.net

افسوس! اڄ اسان توڪُّل کان گهڻو پري ٿيندا پيا وڃون، ڌَن (ملڪيت) ڪمائڻ جي ڌُن اسان تي اهڙي غالب اچي چڪي آهي جو توڪُّل جو دامن هٿ مان ڇڻي چڪو آهي.

توڪُّل ۽ احاديثِ طيبہ:

احاديثِ طيبہ ۾ ڪيئي مقامات تي توڪُّل جي اَهميت بِڌائي وئي آهي. تاجدارِ مدينہ، قرارِ قلب و سينہ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ مختلف انداز ۾ توڪُّل جي ترغيب ارشاد فرمائي آهي. اچو "توڪُّل" جي چئن اکرن جي نِسبَت سان چار(4) فرامينِ مُصطفيٰ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ ٻڌون ٿا:

1. ارشاد فرمايائون: جيڪڏهن توهان الله عَزَّوَجَلَّ تي اهڙي طرح ڀروسو ڪريو، جهڙي طرح ان تي ڀروسو ڪرڻ جو حق آهي، تہ هو توهان کي اهڙي طرح رزق عطا فرمائيندو، جئين پکي کي عطا فرمائي ٿو تہ اهو صبح جي وقت خالي پيٽ نڪري ٿو ۽ شام جو ڀرجي موٽندو آهي. (ترمذي، ڪتاب الزهد، باب في التوڪُّل علي الله ، ۴/ ۱۵۴،حديث: ۲۳۵۱)

2. ارشاد فرمايائون: 4 شيون الله عَزَّوَجَلَّ پنهنجن محبوب ٻانهن کي ئي عطا ڪندو آهي (۱) خاموشي ۽ اها ئي عبادت جي ابتدا آهي (۲) توڪُّل (۳) تواضع (۴) ۽ دنيا کان بي رغبتي. (اتحاف السادة المتقين ،ڪتاب ذم الڪبر، ج۱۰ ، ص۲۵٦)

3. ارشاد فرمايائون: جنهن کي اها ڳالهہ پسند هجي تہ هو ماڻهن ۾ سڀ کان وڌيڪ طاقتور ٿي وڃي تہ هو الله عَزَّ وَجَلَّ تي توڪُّل ڪري ۽ جنهن کي اها ڳالهہ پسند هجي تہ هو (زماني ۾) باعزّت ٿي وڃي تہ ان کي کپي تہ تقويٰ اختيار ڪري ۽ جنهن کي اها ڳالهہ پسند هجي تہ سيني ماڻهن کان وڌيڪ

دولتمند ٿي وڃي تہ ان کي کپي تہ پاڻ وٽ موجود شيءِ کان وڌيڪ ان شيءِ تي اعتماد ڪري، جيڪا الله تعاليٰ جي دستِ قدرت ۾ آهي.
(منهاج العابدين ص ۱۰۴)

4. ارشاد فرمايائون: مون کي تمام اُمّتون ڏيکاريون ويون (مون ڏٺو) تہ ڪو نبي پنهنجي اُمَّت کي وٺي وڃي رهيو آهي، ڪو ٽولي کي، ڪوئي 10 ماڻهن کي، ڪو 5 کي ۽ ڪو نبي اڪيلو ئي وڃي رهيو آهي، پوءِ هڪ تمام وڏي جماعت تي منهنجي نظر پئي تہ مون جبرائيل کان پڇيو: اي جبرائيل! ڇا هي منهنجي اُمَّت آهي؟ تہ جبرائيل چيو: نہ! بلڪ اوهان آسمان ڏانهن ڏسو! جڏهن مون آسمان ڏانهن نظر ڪئي تہ مون کي هڪ تمام وڏي جماعت نظر آئي، تہ جبرائيل چيو: اوهان جي اُمَّت هي آهي، انهن مان سٺر (70) هزار ماڻهو بنا حساب ڪتاب جي ئي سڀ کان پهريان جنت ۾ داخل ٿيندا، تہ مون چيو ان جو ڇا سبب آهي؟ تہ جبرائيل چيو! هي اهي ماڻهو آهن جيڪي نہ (زخم تي گرم لوهہ وغيره سان) داغ لڳائن ٿا (يعني توڙي جو زخم ڏنيرائڻ جائز آهي ڇو تہ زمانہ جاهليت ۾ داغ کي مرض پري ڪرڻ جي لاءِ مستقل عِلّت مڃيو ويندو هو، ان ڪري حضورِ انور صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ ان کي توڪُّل جي خلاف قرار ڏنو)، نہ جنتر منتر ڪن ٿا (يعني ڪافرن جي جهاڙ ڦونڪ کان بچن ٿا، جڏهن تہ قرآني آيتن، دُعاءِ ماثُوره سان دَم ڪرڻ سنت آهي ۽ نہ ئي (بدفالي وٺڻ جي لاءِ) پکي اڏائن ٿا، ۽ هي ماڻهو صرف پنهنجي ربّ عَزَّوَجَلَّ تي توڪُّل ڪن ٿا، حضرت عُڪاشہ بن مِحْصَن رَضِيَ اللّٰهُ تَعَالٰى عَنْهُ بيهي عرض ڪيو: يارَسُوْلَ الله، صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ منهنجي لاءِ دُعا فرمايو تہ الله تعاليٰ مون کي بہ انهن (خُوش نصيب) ماڻهن مان ڪري، حضور صَلَّى اللّٰهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّمَ جن دعا ڪئي: ياالله عَزَّوَجَلَّ! عُڪاشہ کي بہ انهن مان

www.dawateislami.net

ڪري ڇڏ، پوءِ هڪ ٻي شخص بيهي عرض ڪيو، يارَسُوْلَ الله (صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم) منهنجي لاءِ به دُعا ڪريو ته الله تعالي مون کي به انهن مان ڪري، پاڻ سڳورن صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم ارشاد فرمايو: عڪاشه اوهان تي اڳرائي ڪري ويو.

(بخاري، ج۴، ص۲۵۸، حديث:٦٥٤١)

صَلُّوْا عَلَى الْحَبِيب! صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلٰى مُحَمَّد

8 مدني ڪمن مان هڪ مدني ڪم "هفتيوار سنتن ڀريو اجتماع"

پياريون پياريون اسلامي ڀينرون! بيان ڪيل حديثِ پاڪ جو مقصد هي آهي ته اسان توڪُّل جا عادي بڻجي وڃون ۽ الله تعاليٰ جي فضل سان بي حساب جنت ۾ داخل ٿي وڃون. توڪُّل جي عادت اپنائڻ، نيڪيون ڪرڻ، حرص ۽ لالچ ۽ ٻين گناهن کان بچڻ ۽ ٻين کي بچائڻ، سُنّتن تي عمل جو جذبو پائڻ جي لاءِ دعوتِ اسلامي جي مدني ماحول سان وابسته ٿي 12 مدني ڪمن ۾ وڌ کان وڌ حصّو وٺو، 8 مدني ڪمن مان هفتيوار هڪ مدني ڪم"سنتن ڀريو اجتماع" به آهي جنهن ۾ علمِ دين سکيو سيکاريو ويندو آهي ۽ علمِ دين سکڻ جي ته ڇا ڳالهه آهي. جيئن ته امير المؤمنين موليٰ مشڪل ڪشا شير خدا رَضِیَ اللّٰہُ تَعَالٰی عَنْہُ کان مروي آهي ته حضور نبي ڪريم صَلَّی اللّٰہُ تَعَالٰی عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم جن ارشاد فرمايو: "جيڪو ٻانهو علم جي جستجو ۾ جوتا، جوراٻا يا ڪپڙا پائيندو آهي ته پنهنجي گهر جي چائنٺ کان نڪرندي ئي الله عَزَّوَجَلَّ ان جا گناهه معاف فرمائي ڇڏيندو آهي."

پياريون پياريون اسلامي ڀينرون! جتي سنتن ڀريو اجتماع ۾ شرڪت جون ٻيون برڪتون آهن اتي سنتن ڀريي اجتماع ۾ شرڪت ڪري دعائن جي قبوليت جون به مدني بهارون آهن. اچو! اوهان جي ترغيب جي لاءِ هڪ خوشگوار ۽ مشڪبار مدني بهار اوهان کي پيش ڪريان ٿي. جيئن ته باب المدينه (ڪراچي) جي هڪ اسلامي ڀيڻ جي تحريري بيان جو خلاصو آهي

www.dawateislami.net

تہ معاذاللہ عَزَّوَجَلَّ مان نون نون فيشن جي شوقين ۽ نمازون قضا ڪري ڇڏڻ جي عادي هئس. اسان جي خوش بختي جو منهنجي هڪ ڌي دعوتِ اسلامي جي مشڪبار مدني ماحُول سان وابستہ ٿي وئي. اها مون تي انفرادي ڪوشش جي ذريعي سنتن ڀريي جي دعوت ڏيندي رهندي هئي پر مان ان جي ڳالهہ کي نظر انداز ڪري ڇڏيندي هئس. هڪ ڀيري حسبِ معمول منهنجي ڌي مون تي انفرادي ڪوشش ڪئي ۽ مون کي دعوتِ اسلامي جي اجتماعات ۾ شرڪت جي هڪ بر ڪت هي ٻڌائي تہ اَلحَمدُ لِلّٰہ عَزَّوَجَلَّ دعوتِ اسلامي جي اجتماعات ۾ شريڪ ٿيڻ وارين جي دعائن جي قبوليت جا ڪيترائي واقعات آهن، لهذا اوهان بہ اجتماع ۾ شريڪ ٿيو ۽ ڀاءُ جي لاءِ دعا ڪريو. ڳالهہ هي هئي جو منهنجي پٽ جي شادي کي ڇئن سالن جو عرصو گزري چڪو هو پر اهو اولاد جي نعمت کان محروم هو. جيئن تہ مان پنهنجي ڌي جي ترغيب تي هي نيت ڪئي هئي تہ اِن شَآءَاللہ عَزَّوَجَلَّ مان دعوتِ اسلامي جي سنتن ڀريي اجتماع ۾ شرڪت ڪندَس ۽ پنهنجي پُٽ جي لاءِ اولاد جي دعا گهرندَس. اَلحَمدُ لِلّٰہ عَزَّوَجَلَّ مان سنتن ڀريي اجتماع ۾ پابندي سان شرڪت ڪرڻ شروع ڪري ڇڏي. اتي مان پنهنجي پُٽ جي لاءِ بہ دعا ڪندي هئس، ڪجهہ ئي عرصي ۾ اللّٰہ عَزَّوَجَلَّ منهنجي پُٽ کي اولاد جي نعمت سان مالامال فرمائي ڇڏيو. سنتن ڀريي اجتماع ۾ شرڪت جي هڪ ٻئي برڪت هي ملي تہ تقريبًا 3 سال کان منهنجي پير ۾ جيڪا شديد تڪليف رهندي هئي. اَلحَمدُ لِلّٰہ عَزَّوَجَلَّ مون کي ان کان بہ نجات ملي وئي.

مانگیں گے، مانگیں جائیں گے، منہ کی پائیں گے
سرکار میں نہ "لا" ہے نہ حاجت "اگر" کی ہے

صَلُّوا عَلَی الحَبِیب! صَلَّی اللہُ تَعَالٰی عَلٰی مُحَمَّد

www.dawateislami.net

مجلسِ تراجم جو تعارف

پياريون پياريون اسلامي ڀينرون! اَلْحَمْدُ لِلّٰه عَزَّوَجَلَّ **تبليغِ قرآن ۽ سُنَّت جي عالمگير غير سياسي تحريڪ، دعوتِ اسلامي جتي مسلمانن جي اصلاح جي لاءِ ڪوشش ڪري رهي آهي، اتي سڄي دُنيا ۾ عشقِ رسول جون شمعون روشن ڪرڻ ۽ نيڪي جي دعوت عام ڪرڻ جي لاءِ** 100 **ڪان وڌيڪ شعبن جي ذريعي دينِ متين جي خدمت ۾ مصروفِ عمل آهي، انهن شعبن مان هڪ شعبہ "مجلسِ تراجم" بہ آهي جنهن نهايت ٿوري وقت ۾ امير اهلسنت** دَامَتْ بَرَكَاتُهُمُ الْعَالِيَه **۽ مڪتبة المدينہ جي ڪتابن ۽ رسالن جو دنيا جي مختلف زَبانن مثال طور، انگلش، عربي، فارسي، فرنچ ، جرمن ، چائنيز، اٽالين، رشين، هندي، گجراتي، سنڌي، بنگالي جي علاوه ڪم وبيش** 36 **زبانن ۾ ترجمو ڪرڻ جي خدمت سَرانجام ڏئي رهي آهي تہ جيئن اردو پڙهڻ وارن سان گڏوگڏ دنيا جون ٻيون ٻوليون ڳالهائڻ وارا ڪروڙين ماڻهو بہ فيضياب ٿي سگهن ۽ انهن جو بہ هي مدني ذِهن بڻجي وڃي تہ مون کي پنهنجي ۽ سڄي دنيا جي ماڻهن جي اِصلاح جي ڪوشش ڪرڻي آهي.** اِنْ شَآءَاللّٰه عَزَّوَجَلَّ. اَلْحَمْدُ لِلّٰه عَزَّوَجَلَّ **مجلس تراجم جا تمام ڪتاب ۽ رسالا دعوتِ اسلامي جي ويب سائٽ www.dawateislami.net تي موجود آهن، ان جي علاوه "مدني بُڪس لائبريري" جي نالي سان موبائل ايپلي ڪيشن بہ آهي، جنهن جي مدد سان اوهان ڪتابن ۽ رسالن جو نہ صرف پاڻ مطالعو ڪري سگهو ٿا بلڪ پنهنجي دوست ۽ احباب کي هن ايپلي ڪيشن جو لِنڪ (Link) شئير ڪري ثوابِ جاريہ جو سامان ڪري سگهو ٿا.**

اللہ کرم ایسا کرے تجھ پہ جہاں میں

اے دعوتِ اسلامی تیری دھوم مچی ہو !

صَلُّوْا عَلَى الْحَبِيْب! صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلٰى مُحَمَّد

www.dawateislami.net

توڪُّل ڪندڙن جا واقعا:

پياريون پياريون اسلامي ڀينرون! اسان توڪُّل جي باري ۾ پڙهي رهيا آهيون، جنهن کي توڪُّل جي نعمت ملي وڃي اهو وڏو خوش نصيب آهي، الله عَزَّ وَجَلَّ جا نيڪ ٻانها توڪُّل جي صفت سان مُتَّصِف هوندا آهن. اچو! توڪُّل جو جذبو وڌائڻ جي لاءِ توڪُّل ڪرڻ وارن جون ٻه (2) حڪايتون ٻڌون ٿا.

شيطان منهنجو خادم آهي

حضرتِ سيدُنا ايوب حَمَّال رَحْمَةُ اللهِ تَعَالٰی عَلَيْه کان منقول آهي ته اسان جي علائقي ۾ هڪ مُتوڪُّل نوجوان رهندو هو. هو عبادت و رِياضت ۽ توڪُّل جي معاملي ۾ گهڻو مشهور هو. ماڻهن کان ڪا شيءِ نه وٺندو هو. جڏهن به ڪائڻ جي حاجت هوندي پنهنجي اڳيان سِڪن سان ڀريل هڪ ٿيلي ڏسندو هو. اهڙي طرح هو پنهنجا ڏينهن رات عبادتِ الٰهي ۾ گذاريندو هو ۽ ان کي غيب مان رزق ڏنو ويندو هو. هڪ دفعي ماڻهن ان کي چيو: اي نوجوان! تون سِڪن جي اها ٿيلي وٺڻ کان ڊڄ! ٿي سگهي ٿو شيطان تو کي ڌوکو ڏئي رهيو هجي ۽ اها ٿيلي ان جي طرفان هجي. نوجوان چيو: منهنجي نظر ته پنهنجي پاڪ پروردگار عَزَّ وَجَلَّ جي رحمت ڏانهن هوندي آهي، مان ان جي علاوه ڪنهن کان ڪا شيءِ نٿو گهران، جڏهن منهنجو مولیٰ عَزَّ وَجَلَّ مون کي رِزق عطا فرمائي ٿو ته مان قبول ڪيان ٿو. بالفرض جيڪڏهن هو سِڪن جي ٿيلي منهنجي دشمن شيطان جي طرفان هجي ته ان ۾ منهنجو ڪهڙو نقصان بلڪ مون کي فائدو هي آهي ته منهنجو دشمن منهنجي لاءِ مُسَخَّر ڪيو ويو آهي. جيڪڏهن واقعي ائين آهي ته الله تبارڪ وتعالیٰ ان کي منهنجو خادم بڻائي رکي. ان کان وڌيڪ سني ڳالهه ٻي ڇا ٿي سگهي ٿي ته منهنجو سڀ کان وڏو دشمن خادم

www.dawateislami.net

ٻڄي منهنجي خدمت ڪري ۽ مان ان ڏانهن نظر نہ رکان بلڪ هي سمجهان تہ منهنجو پروردگار عَزَّوَجَلَّ مون ڪي دشمن جي ذريعي رِزق عطا فرمائي رهيو آهي. ۽ واقعي تمام جهانن جو اهو ئي خالقِ ڪائنات رِزق عطا فرمائي ٿو جيڪو منهنجو معبود آهي. مُتوڪِّل نوجوان جي اها ڳالهہ ٻڌي ماڻهو ماٺ ٿي ويا ۽ سمجهي ويا تہ هن کي واقعي غيب مان رِزق ڏنو ويندو آهي.

(عيون الحکايات ج ۲، ص۱۰۵)

اهڙي طرح توڪُّل جي باري ۾ هڪ ٻي نهايت ئي پياري حڪايت ٻڌو،

انوکي شهزادي:

شيخ طريقت، اميراهلسنت دَامَتْ بَرَكَاتُهُمُ الْعَالِيَه جي مايہ ناز تاليف ”فيضانِ سنت“ صفحي 501 تي آهي: حضرتِ سيدُنا شيخ شاهہ ڪرماني رَحْمَةُ اللهِ تَعَالٰی عَلَيْه جي شهزادي جڏهن شادي جي لائق ٿي ۽ پاڙيسري ملڪ جي بادشاهہ وٽان رشتو آيو پر پاڻ انڪار ڪري ڇڏيائون ۽ مسجد مسجد گهمي ڪري ڪنهن نيڪ سيرت نوجوان کي ڳولڻ لڳا، هڪ نوجوان تي سندن نظر پئي جنهن چڱيءَ طرح نماز پڙهي ۽ ٻاڏائي ڪري دعا گهري، شيخ ان کان پُڇيو توهان جي شادي ٿي چُڪي آهي؟ ان نفيءَ ۾ يعني جواب ڏنو نہ، پوءِ پُڇيائون ڇا نڪاح ڪرڻ چاهيو ٿا؟ ڇوڪِري قرآن مجيد پڙهندي آهي، نماز روزي جي پابند آهي ۽ خوب سيرت آهي، ان چيو ، ڀلا مون سان ڪير رشتو ڪندو! شيخ فرمايو، مان ٿو ڪريان وٺو هي ڪجهہ درهم. هڪ درهم جي ماني، هڪ درهم جي ڀاڄي ۽ هڪ درهم جي خوشبوء خريد ڪري اچو. اهڙي طرح شاهہ ڪِرماني رَحْمَةُ اللهِ تَعَالٰی عَلَيْه پنهنجي ڌيءَ جو نڪاح ان سان پڙهائي ڇڏيو، ڪنوار جڏهن گهوٽ جي گهر آئي تڏهن ان ڏٺو تہ پاڻيءَ جي گهگهيءَ تي هڪ ماني رکيل آهي، ان پُڇيو، هي ماني هتي ڪيئن؟ گهوٽ چيو تہ اها ڪالهوڪي پاروٿي ماني آهي، مون افطار جي لاءِ رکي آهي، اهو ٻُڌي

ڪري هوءَ واپس ٽيڻ لڳي. اهو ڏسي ڪري گهوٽ چيو ته مون کي خبر هئي ته شيخ شاهه ڪِرماني رَحۡمَةُ اللهِ تَعَالٰی عَلَیۡه جي شهزادي مون غريب انسان جي گهر نه ٽڪي رهي سگهي، ڪنوار چيو ته مان توهان جي غربت جي سبب نه پئي وڃان بلڪ ان لاءِ واپس وڃي رهي آهيان جو **رب العٰلمين** عَزَّوَجَلَّ تي توهان جو يقين ڏاڍو ڪمزور نظر اچي رهيو آهي، تڏهن ته سڀاڻي جي لاءِ ماني بچائي رکو ٿا، مون کي ته پنهنجي پيءُ تي حيرت آهي جو ان توهان کي پاڪيزه خصلت ۽ نيڪ ڪيئن چيو؟ **گهوٽ** اهو ٻُڌي ڪري ڏاڍو لڄي ٿيو ۽ چيائين، ان ڪمزوريءَ لاءِ معذرت ٿو چاهيان، **ڪنوار** چيو ته پنهنجو عذر پاڻ ڄاڻيو مان اهڙي گهر ۾ نه ٽڪي رهي سگهان، جتي هڪ وقت جي خوراڪ جمع ٿيل هجي هاڻي يا مان رهنديس يا ماني، گهوٽ هڪدم وڃي ماني خيرات ڪري ڇڏي ۽ اهڙي درويش عادتن **نرالي شهزاديءَ** جو مڙس ٿيڻ تي الله تعاليٰ جو شڪر ادا ڪيائين.

(روضُ الرياحين ص ۱۹۲، ملخصاً)

صَلُّوۡا عَلَی الۡحَبِیۡب! صَلَّی اللهُ تَعَالٰی عَلٰی مُحَمَّد

پياريون پياريون اسلامي ڀينرون! ڏٺو اوهان! متوڪّلين جون ڪهڙيون نه خوب ادائون هونديون آهن. شهزادي هئڻ جي باوجود اهڙي زبردست **توڪُّل** جو سڀاڻي جي لاءِ ڪاڏو بچائڻ پسند ئي ناهي! اهي سڀ ڪامل يقين جون بهارون آهن جو جنهن **خدا** عَزَّوَجَلَّ اڄ کارايو آهي اهو سڀاڻي به کارائڻ تي يقينًا قادر آهي. پکي ۽ جانور وغيره ڇا بچائي رکندا آهن! هڪ وقت کائڻ کان پوءِ ٻئي وقت جي لاءِ بچائي رکڻ انهن جي فطرت ۾ ئي ناهي. مرغيءَ جي توڪُّل ملاحظه فرمايو، ان کي پاڻي ڏيو. ضرورت مطابق پيئڻ کانپوءِ پيالي تي پير رکي پاڻي هاري ڇڏيندي آهي. ڄڻ ته اها **خاموش مبلغه** آهي! ۽ اسان کي نصيحت ڪري رهي آهي ته اي انسانو! سالن جو جمع ڪري وٺڻ باوجود به توهان کي قرار ناهي ايندو!

www.dawateislami.net

جڏهن ته مان هڪ ٻيرو ٻيئڻ ڪانپوءِ ٻئي ٻيري لاءِ بي فڪر ٿي ويندي آهيان ته جنهن هاڻي پياريو آهي اهو بعد ۾ به پياريندو. ڪاش! اسان کي به توڪُّل جي نعمت نصيب ٿي وڃي. افسوس! اڄ جو بي عمل مسلمان توڪُّل ته پري فقط هڪ گرهه جي لاءِ بعض اوقات قتل ۽ غارت گري تائين پهچي ويندو آهي. ڪوڙ مال ۽ دولت ۽ عمده غذاء هئڻ جي باوجود ٻين جي مالن تي نگاهون ڪتل هونديون آهن، رهڻ جون بهترين جڳهون هئڻ جي باوجود ٻين جا بنگلا ۽ گهر ڦٻائڻ جا طريقا سوچي آهي، ڪڏهن ٻين جو مال ڦٻائڻ جي لاءِ ڌاڙو ۽ چوري ڪندو آهي ته ڪڏهن ڌمڪين جي ذريعي ماڻهن جي مال تي قبضو ڪندو آهي ۽ انهن کي خوف زدو ڪندو آهي، هنن سيني ڳالهين جو بنيادي سبب الله عَزَّ وَجَلَّ تي توڪُّل نه هئڻ آهي. جڏهن ته هڪ ٻانهي جي لاءِ اها ئي ڳالهه ڪافي هئڻ گهرجي ته جيترو ان جي نصيب ۾ آهي، ان کي ضرور ملي ويندو، هو ربّ عَزَّ وَجَلَّ جيڪو پٿرن ۾ موجود جيتن کي رِزق ڏيڻ تي قادر آهي، اهو منهنجي پيٽ جي لاءِ به اسباب ٺاهيندو. الله عَزَّ وَجَلَّ جا نيڪ ٻانها ٻين کان انهن جو مال کسڻ ته پري، ٻين تي ڀروسو ڪرڻ کان به ڪيٻائيندا هئا.

حضرت سَيِدُنا ابوسعيد خراز رَحْمَةُ اللهِ تَعَالٰی عَلَيْه فرمائن ٿا ته مان هڪ جنگل ۾ ڦهتس ته سامان ڪجهه نه هو، مون کي شديد بُک جو احساس ٿيو ته پري هڪ ڳوٺ نظر آيو، آئون خوش ٿيس، پر پوءِ پاڻ تي ائين غورءِ فڪر ڪيم ته مون ٻين تي ڀروسو (Trust) ڪيو آهي ۽ ٻين کان سڪون حاصل ڪرڻ چاهيو، تنهنڪري مون قسم ڪنيو ته ڳوٺ ۾ ان وقت تائين داخل نه ٿيندس، جيسيتائين پاڻ کڻي نه وڃن، پاڻ رَحْمَةُ اللهِ تَعَالٰی عَلَيْه فرمائن ٿا، مون هڪ کڏ کوٽي ان جي مٽي ۾ پنهنجي جسم کي سيني تائين لڪائي ورتو، آڌي رات جو هڪ بلند آواز آيو، اي ڳوٺ وارو! الله عَزَّ وَجَلَّ جي ولي پنهنجي پاڻ کي مٽي ۾ لڪايو

آهي توهان ان وٽ وڃو، ماڻهو آيا ۽ مون کي مٽي مان ڪڍي ۽ ڪٽي ڳوٺ ڏانهن هليا. (احياء العلوم، ۴/ ۳۳ بتغير قليل)

پياريون پياريون اسلامي ڀينرون! غور ڪريو! حضرتِ سَيِدُنا ابُو سعيد خراز رَحْمَةُ اللهِ تَعَالٰى عَلَيْه کي الله عَزَّ وَجَلَّ جي ذات تي ڪيترو پختو يقين ۽ ڪامل ڀروسو هو جو بک جي شدّت ۾ هڪ ڳوٺ نظر اچڻ تي خوش ٿيڻ کي به توڪّل جي خلاف سمجهيو، توڪُّل جو هي اعليٰ رتبو انهن جو حصو هو، اسان کي گهرجي ته اسباب اختيار ڪرڻ کان پوءِ الله عَزَّ وَجَلَّ جي ذات تي ڀروسو ڪريون ۽ ان تي ڪامل يقين رکون. توڪُّل جي صفت پيدا ڪرڻ سان انسان جتي هن دنيا جي بي شمار گناهن کان بچي ويندو آهي، اتي آخرت ۾ ڪاميابي جي لاءِ به توڪُّل جي صفت گهڻي ڪم ايندي آهي. اچو انهيءَ باري ۾ هڪ حڪايت ٻڌون ٿا.

توڪُّل بهترين شيءِ آهي:

حضرت عبدالله بن سلام رَضِیَ اللهُ تَعَالٰى عَنْه فرمائن ٿا ته مون کي حضرت سلمان فارسي رَضِیَ اللهُ تَعَالٰى عَنْه ٻڌايو ته اچو اسان ۽ اوهان هي عهد ڪريون ته اسان ٻنهي مان جيڪو به پهرين وصال ڪري هو خواب ۾ اچي پنهنجو حال ٻي کي ٻڌائي، مون چيو ته ائين ٿي سگهي ٿو؟ ته انهن فرمايائون ته ها مومن جو رُوح آزاد رهي ٿو، رُوءِ زمين ۾ جتي چاهي وڃي سگهي ٿو، ان کان بعد حضرت سلمان فارسي رَضِیَ اللهُ تَعَالٰى عَنْه جو وصال ٿي ويو، مان هڪ ڏينهن قيلولہ (منجهند جي ڪاڏي کان پوءِ ڪجھ دير جي لاءِ آرام) ڪري رهيو هئس ته اوچتو حضرت سلمان فارسي رَضِیَ اللهُ تَعَالٰى عَنْه منهنجي سامهون آيا ۽ بلند آواز سان انهن چيو: اَلسَّلَامُ عَلَيكُمْ وَرَحْمَةُ الله وَبَرَكَاتُه، مون جواب ۾: وَعَلَيكُمُ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ الله وَبَرَكَاتُه، چيو، ۽ انهن کان

پڇيو تہ وصال کان پوءِ اوهان تي ڪيئن گذري؟ ۽ اوهان ڪهڙي رتبي تي آهيو؟ تہ انهن فرمايو تہ مان نهايت سني حال ۾ آهيان ۽ مان اوهان کي هي نصيحت (Advise) ڪريان ٿو تہ اوهان هميشہ الله تعاليٰ تي توڪُّل ڪندا رهو، ڇوتہ توڪُّل بهترين شيءِ آهي، توڪُّل بهترين شيءِ آهي، توڪُّل بهترين شيءِ آهي هن جملي کي انهن 3 ڀيرا ارشاد فرمايو.

(شواهد النبوة، رڪن سادس د ربيان شواهد ودلايلي...الخ،سلمان فا رسي...الخ، ص٢٨٧)

صَلُّوْا عَلَی الْحَبِیب! صَلَّی اللہُ تَعَالٰی عَلٰی مُحَمَّد

پياريون پياريون اسلامي ڀينرون! معلوم ٿيو تہ توڪُّل دنيا ۽ آخرت ٺهي جي لاءِ مفيد آهي، اچو! هن جا وڌيڪ دنيوي ۽ اُخروي فائدا ٻڌون ٿا.

توڪُّل جا فائدا:

(1)توڪُّل ڪرڻ وارا پريشانين کان محفوظ ٿي ويندا آهن. جيئن تہ حضور داتا گنج بخش علي هجويري رَحۡمَۃُ اللہِ تَعَالٰی عَلَیۡہِ فرمائن ٿا: هڪ ڏينهن منهنجي مرشدِ برحق بَيتُ الجِن کان دَمِشق وڃڻ جو ارادو ڪيو، برسات جي ڪري مون کي گپ ۾ هلڻ ۾ دشواري ٿي رهي هئي پر جڏهن مون پنهنجي مرشد ڏانهن نهاريو تہ سندن ڪپڙا ۽ جوتيون خشڪ هيون، مون سندن جي خدمت ۾ عرض ڪيو (۽ هن حيرت انگيز واقعي جي حڪمت پڇا ڪئي) تہ پاڻ جواب ڏنائون: ها! جڏهن کان مون توڪُّل جي راھ ۾ پنهنجي اِرادي کي ختم ڪري باطن کي لالچ جي وحشت کان محفوظ (Safe) ڪيو آهي، ان وقت کان الله عَزَّوَجَلَّ مون کي گپ کان بچائي ورتو آهي- (ڪشف المحجوب ،ص٢٥٥) يعني توڪُّل جي برڪت سان دُنيوي مصيبتن کان مون کي آزادي ڏني وئي آهي.

(2) توڪُّل مخلوق جي مُحتاجي کان بچائيندو آهي بلڪ توڪُّل جيڪڏهن ڪامل هجي تہ ماڻهو توڪُّل ڪرڻ واري جا مُحتاج ٿيندا آهن. جيئن تہ حضرت سليمان خواص رَحْمَۃُ اللّٰہِ تَعَالٰی عَلَیْہ فرمايو: جيڪڏهن ڪو شخص سچي نيت سان الله سُبحانہ وتعاليٰ تي توڪُّل ڪري، تہ امير ۽ غريب سڀ ان جا محتاج ٿي ويندا، ۽ هو ڪنهن جو محتاج نہ ٿيندو، ڇوتہ ان جو مالڪ عَزَّوَجَلَّ غني ۽ حميد آهي.
(منهاج العابدين، ص۱۰۴)

(3) پياريون پياريون اسلامي ڀينرون! اسان جي ڪاميابي ۾ سڀ کان وڏو ڪردار ذهني ۽ قلبي سڪون جو هوندو آهي ۽ ان جي بدولت ئي انسان دنيا ۽ آخرت ۾ عزت وارو ٿيندو آهي. يقيناً ذهني ۽ قلبي سڪون مال ۽ دولت کان وڌيڪ قيمتي خزانو آهي ۽ هي توڪُّل جي برڪت سان حاصل ڪري دولت مند بڻجي سگهجي ٿو.

هڪ بزرگ فرمائن ٿا: منهنجي شيخ رَحْمَۃُ اللّٰہِ تَعَالٰی عَلَیْہ اڪثر دفعا مجلس ۾ فرمائيندا هئا. پنهنجي تدبير ان ذات جي حوالي ڪري ڇڏيو جنهن تو کي پيدا فرمايو، تون راحت ماڻيندين. (منهاج العابدين ص۱۱۳)

(4) توڪل جي بيشمار برڪتن مان سڀ کان وڏي برڪت هي آهي تہ ان جي بدولت ايمان جي حفاظت ٿيندي آهي ڇو تہ شيطان جڏهن ڪنهن جي ايمان تي حملو (Attack) ڪندو آهي تہ سڀ کان پهريان ان جو اللهعَزَّوَجَلَّ تي يقين ۽ ڀروسو ڪمزور ڪندو آهي، لهٰذا جيڪڏهن اسان پنهنجي ايمان جي حفاظت ڪرڻ چاهيون ٿا تہ الله عَزَّوَجَلَّ تي ڪامل ڀروسو رکون، هڪ بزرگ فرمائن ٿا: منهنجي هڪ دوست مون کي ٻڌايو تہ منهنجي هڪ نيڪ انسان سان ملاقات ٿي تہ مون پڇيو ڇا حال آهي؟ ان جواب ڏنو. حال تہ ان جو آهي، جن جو ايمان محفوظ آهي ۽ اهي صرف توڪُّل ڪندڙ ئي آهن، جن جو ايمان محفوظ آهي.
(منهاج العابدين ،ص۱۰٦)

صَلُّوْا عَلَی الْحَبِیْب! صَلَّی اللّٰهُ تَعَالٰی عَلٰی مُحَمَّد

پياريون پياريون اسلامي ڀينرون! اسان توڪُّل جا فائدا ٻڌا، توڪُّل پريشانين کان حفاظت، مخلوق جي محتاجي کان بچڻ، ذهني ۽ قلبي سڪون کي حاصل ڪرڻ سان گڏوگڏ ايمان جي سلامتي جو سبب بہ آهي. اهڙي طرح توڪُّل نہ ڪرڻ سان پريشانين ۾ مبتلا ٿيڻ، مخلوق جي محتاجي، ذهني ۽ قلبي بي چيني ۾ رهڻ سان گڏوگڏ ايمان ضايع ٿيڻ جو خطرو (Risk) آهي. ان ڪري اسان کي هر وقت پنهنجي رحيم، ڪريم ربّ عَزَّوَجَلَّ جي ذات تي ڀروسو ڪرڻ گهرجي، ان کان سٺي اميد رکڻ گهرجي ۽ هر وقت ان کان توڪُّل، قناعت جي دولت ملڻ جي دُعا گهرڻ گهرجي.

پياريون پياريون اسلامي ڀينرون! اسان **قناعت ۽ توڪُّل** جي باري ۾ ٻڌو، **قناعت ۽ توڪُّل** ايمان ۾ ترقي، عمل ۾ بهتري ۽ بي شمار دِيني ۽ دُنيوي فائدا حاصل ڪرڻ جو سبب آهي.

1. **قناعت** اِختيار ڪرڻ واري کي **الله ۽ رسول** عَزَّوَجَلَّ و صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم **جي** رِضا حاصل ٿيندي آهي.
2. **قناعت** ڪرڻ وارو اسباب کان وڌيڪ **خالقِ اسباب تي نظر** رکندو آهي.
3. **قناعت** اختيار ڪرڻ **الله** عَزَّوَجَلَّ جي نيڪ ٻانهن جي عادت آهي، **قناعت** ڪرڻ وارا دنيا جي بي شمار غمن ۽ پريشانين کان ڇوٽڪارو پائيندا آهن .
4. **قناعت** انسان کي حرص ۽ لالچ کان بچائيندي آهي.
5. **قناعت** اِنسان کي خواهشات جو پيروڪار بڻجڻ کان بچائيندي آهي ۽ ان جي برڪت سان زندگي سڪون ۽ اِطمينان سان گذرندي آهي.
6. **قناعت** جي برڪت سان **الله** عَزَّوَجَلَّ جي راهہ ۾ خرچ ڪرڻ جو جذبو ملندو آهي.

www.dawateislami.net

7. **قناعت**، دل سان دُنيا جي مَحَبَّت ختم ڪندي آهي.

8. **قناعت** ڪرڻ وارو، **الله** عَزَّوَجَلَّ ۽ ان جي مدني حبيب صَلَّی اللہُ تَعَالٰی عَلَيۡهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم جي بارگاهه ۾ محبوب بڻجندو آهي.

9. **توڪُّل** ڪرڻ وارا الله عَزَّوَجَلَّ ڪي پيارا آهن.

10. **توڪُّل** مومن ٻانهي جي دل ۾ نورِ ايمان کي ويتر وڌائيندو آهي، پريشانين ۽ مصيبتن ۾ **توڪُّل** ئي استقامت، صبر ۽ برداشت جو درس ڏيندو آهي.

11. **توڪُّل** ڪرڻ وارا پريشانين کان محفوظ ٿي ويندا آهن.

12. **توڪُّل** مخلوق جي محتاجي کان بچائيندو آهي.

13. **توڪُّل** ڪرڻ واري کي دُنيا ۽ آخرت جي ڀلائي نصيب ٿيندي آهي .

الله عَزَّوَجَلَّ اسان کي **توڪُّل** ۽ **قناعت** جي دولت سان مالامال فرمائي.

اٰمِين بِجَاهِ النَّبِیِّ الۡاَمِين صَلَّی اللہُ تَعَالٰی عَلَيۡهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم

صَلُّوۡا عَلَی الۡحَبِيۡب! صَلَّی اللہُ تَعَالٰی عَلٰی مُحَمَّد

پياريون پياريون اسلامي ڀينرون! بيان کي ختم ڪندي سنّت جي فضيلت ۽ ڪجھ سنّتون ۽ آداب بيان ڪرڻ جي سعادت حاصل ڪريان ٿي، تاجدار رسالت، شهنشاهِ نُبُوَّت، مصطفيٰ جانِ رحمت صَلَّی اللہُ تَعَالٰی عَلَيۡهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم جو فرمان جنّت نشان آهي: جنهن منهنجي سنّت سان محبت ڪئي ان مون سان محبت ڪئي ۽ جنهن مون سان محبت ڪئي اهو جنّت ۾ مون سان گڏ هوندو. (مشكاة الصابيح،كتاب الايمان،باب الاعتصام بالكتاب والسنة،الفصل الثانى،۱/۵۵،حديث:۱۷۵)

صَلُّوۡا عَلَی الۡحَبِيۡب! صَلَّی اللہُ تَعَالٰی عَلٰی مُحَمَّد

www.dawateislami.net

ننهن ڪٽڻ جون سنتون ۽ آداب

اچو! شيخ طريقت امير اهلسنت حضرت علامہ مولانا ابو بلال محمد الياس عطار قادري رضوي ضيائي دَامَتْ بَرَكَاتُهُمُ الْعَالِيَه جي رسالي ''101**مدني گل**'' مان نهن ڪٽڻ جون سنتون ۽ آداب ٻڌون ٿا.❖ جمعي جي ڏينهن ننهن ڪٽڻ مستحب آهن. ها جيڪڏهن وڌي ويا هجن تہ جمعي جو انتظار نہ ڪريو. (درمختار ج 9 ص 668) صدرُالشَّريعہ، بدرالطَّريقہ مفتي محمد امجد علي اعظمي عَلَيهِ رَحْمَةُ اللهِ القوي فرمائن ٿا: منقول آهي: ''جيڪو جمعي جي ڏينهن ننهن ڪٽي **الله** تعاليٰ اُن کي ٻئي جمعي تائين مصيبتن کان محفوظ رکندو ۽ ٽي ڏينهن وڌيڪ يعني ڏهہ ڏينهن تائين. هڪ روايت ۾ هي بہ آهي تہ جيڪو جمعي جي ڏينهن ننهن ڪٽي تہ رحمت نازل ٿيندي ۽ گناهہ ويندا. (درمختار و ردالمحتار ج 9 ص 668) **﴿2﴾** (بهار شريعت حصہ16 ص225،226) هٿن جا ننهن ڪٽڻ جي منقول طريقي جو خلاصو پيش خدمت آهي: پهرين ساڄي هٿ جي شهادت واري آڱر کان شروع ڪري ترتيبوار چيچ سميت ننهن ڪٽيا وڃن پر آڱوٺو ڇڏيو وڃي، هاڻي کٻي هٿ جي چيچ کان شروع ڪري ترتيبوار آڱوٺي سميت ننهن ڪٽيا وڃن، پوءِ هاڻي آخر ۾ ساڄي هٿ جي آڱوٺي جو ننهن ڪٽيو وڃي. (درمختار و ردالمحتار، ج 9 ص 670، احياءُ العلوم، ج 1، ص 193) **﴿3﴾** پيرن جي ننهن ڪٽڻ جي ڪا ترتيب منقول ناهي. بهتر اهو آهي تہ ساڄي پير جي چيچ کان شروع ڪري ترتيبوار آڱوٺي سميت ننهن ڪٽيو پوءِ کاٻي پير جي آڱوٺي کان شروع ڪري چيچ سميت ننهن ڪٽيو. (درمختار، ج 9 ص 670) **﴿4﴾** جنابت جي حالت (يعني غسل فرض ٿيڻ جي صورت) ۾ ننهن ڪٽڻ مڪروهہ آهي. (فتاويٰ عالمگيري ج 5 ص 358) **﴿5﴾** ڏندن سان ننهن ڪٽڻ مڪروهہ آهي ۽ ان سان برص (يعني ڪوڙهہ) جي بيماري ٿيڻ جو انديشو آهي. (ايضًا) **﴿6﴾** ننهن ڪٽڻ کان پوءِ انهن کي دفن ڪري ڇڏيو ۽ جيڪڏهن اڇلائي ڇڏيو تہ بہ حرج

www.dawateislami.net

ناهي. (ايضًا) ﴿7﴾ ڪتيل ننهن بيتُ الخلا يا غسل خاني ۾ اڇلائڻ مڪروهه آهن، جو ان سان بيماري پيدا ٿئي ٿي. (ايضًا) ﴿8﴾ اربع جي ڏينهن نُنهن نه ڪٽڻ گهرجن، ڇوته ڪوڙهه جي بيماري ٿيڻ جو انديشو آهي البت جيڪڏهن اوڻيتاليهه ڏينهن کان نه ڪٽيا هئا، اڄ اربع چاليهون ڏينهن آهي جيڪڏهن اڄ نه ڪٽيا ته چاليهه ڏينهن کان وڌيڪ ٿي ويندا ته اُن تي واجب آهي ته اڄ جي ئي ڏينهن ڪٽي ان ڪري جو چاليهه ڏينهن کان وڌيڪ ننهن رکڻ ناجائز ۽ مڪروهه تحريمي آهي. (تفصيلي معلومات جي لاءِ فتاويٰ رضويه جلد 22 صفحو 574، 685 ملاحظه فرمايو) ﴿9﴾ ڊگها ننهن شيطان جي نشست گاهه آهن يعني انهن تي شيطان ويهندو آهي. (اتحاف السادة للزبيدي ج 2 ص 653)

صَلُّوْا عَلَى الْحَبِيب! صَلَّى اللهُ تَعَالٰی عَلٰی مُحَمَّد

طرح طرح جون هزارين سنتون سکڻ جي لاءِ **مڪتبة المدينه** جي شايع ٿيل ڪتاب 312 صفحن تي مشتمل ڪتاب "بهار شريعت" حصو 16 ۽ 120 صفحن جو ڪتاب "سنتيں اور آداب" هديو ڏئي حاصل ڪيو ۽ غور سان ان جو مطالعو فرمايو.

صَلُّوْا عَلَى الْحَبِيب! صَلَّى اللهُ تَعَالٰی عَلٰی مُحَمَّد

www.dawateislami.net